

Karl Marx

/IZ

LONDONSKIH EKSCERPTNIH ZVEZKOV

1850-1853/

REFLECTION

Prevedel Rado Riha

Takstovna predloga prevoda je izdaja besedila "Reflection" v MEGA² I.lo, Berlin 1977, str. 503-511.

Redakcijske opombe - prevodi tujejezičnih vložkov, prevažalske opombe itd. - so označene z dvignjeno arabsko številko^I in navedene pod črto na dnu strani. Redakcijska pojasnila k Marxovemu rokopisu so označena s tekočo arabsko številko v poševnem oklepaju^{1/}, navedena pa so v Pojasnilih za prevodom samega besedila. Z xxxx so označene nečitljive besede x Marxovem rokopisu.

Pojasnila so povzeta po aparatu v MEGA² I.lo.

Razlikovanje trgovine med dealers^{/2/} in dealers¹ po eni strani in med dealers in consumers² po drugi, prva transfer kapitala, druga menjava dohodka za kapital, prva s svojim lastnim money in druga s svojim novcem - to razlikovanje A. Smitha^{/3/} pomembno, poudarja ga Tooke, prav tako pa že prej poročilo bullion-committee³. A kar manjka, je odnos med obema vstama tako trades⁴ kot denarja. 1) Vse krize faktično kažejo, da trgovina med dealers in dealers nenehno prekoračuje mejo, ki ji jo postavlja trgovina med dealers in consumers. Vsi stavki, v katerih dokazujejo ekonomski nemožnost hiperprodukcije, vsaj univerzalne hiperprodukcije, se nanašajo, kot je že Simondi^{/4/} pravilno pokazal proti MacCullochu, samo na trgovino med dealers in dealers. To postane še toliko bolj jasno, če se spomnimo, da je menjava med dealers in consumers vsaj 3/4 menjava med delavci in med retail dealers⁵ in profesionisti, da pa je ta menjava zopet odvisna od menjave med delavci in industrijskimi kapitalisti, ki je sama zopet pogojena z menjavo med dealers in dealers, cercle vicieux⁶. 2) Menjava med dealers in dealers je kakopak, kot pravi A. Smith, nujno omejena z menjavo med dealers in consumers, ker so cene, po katerih prodajajo to zadnjo, definitivne cene, ki morajo zopet v nazaj saldirati v prehodnih transakcijah porabljene produkcijske stroške s profiti vred. Vendar pa so Proudhon itd. na osnovi te postavke A. Smitha neumno poenostavili vso ekonomijo. Zadeva ni tako enostavna. D'abord⁷: trgovine med dealers in dealers v Angliji npr. nikakor ne omejuje trgovina med dealers in consumers v Angliji, pač pa plus ou moins⁸

1 trgovci in trgovci

2 trgovci in potrošniki

3 odbor za zaklad

4 trgovine

5 trgovec na drobno

6 začarani krog

7 najprej

8 bolj ali manj

trgovina med dealers in consumers na celotnem svetovnem trgu. Indijska družba^{5/} ali pa vzhodnoindijski trgovci pošiljajo npr. indigo na londonski trg. Tu ga prodajajo na dražbi. To je transakcija med dealers in dealers. Kupec indiga proda del Franciji, Nemčiji etc., kjer ga kupijo ustrezni trgovci in fabrikaniti. Ali bodo naposled dosegli ceno indiga, je odvisno od prodaje zadnjega izdelka konsumentu, ki je morda nastanjen na Jonskih otokih ali pa v Afganistanu ali v Adelaidi. Torej bi bilo napačno reči, da je trgovina med dealers in dealers v okviru več narodov omejena s trgovino med dealers in consumers znotraj enega naroda. Če je ta trgovina//49/ univerzalna, tedaj jo limitira trgovina med dealers in consumers na svetovnem trgu in to toliko bolj, kolikor bolj poteka trgovina med dealers in dealers sama v velikem obsegu in kolikor bolj viden položaj zavzema narod na svetovnem trgu. Drugič. Ker tvori delavski razred največji del consumers, bi lahko rekli, da prihaja v meri, v kateri dohodek delavskega razreda upada, ne v eni deželi, kot meni Proudhon, pač pa na svetovnem trgu, že do nesorazmerja med produkcijo in konsumpcijo, torej do hiperprodukcije. To večidel pravilno. Vendar pa naraščajoči luksuz posедуjočih razredov to še modificira. In ta stavek postaviti kot absoluten bi bilo tako napak, kot če bi hoteli reči, da trgovino farmerja določa konsum njegovih črncev. Tretjič. Trgovina med dealers in dealers povečini producira trgovino med dealers in consumers. Če dobijo npr. tovarnarji zelo velika naročila od špekulantov, če so delavci zelo zaposleni, naraste delovna mezda, naraste njihov konsum; pri špekulacijah z gradnjo železnice ustvarjen zelo velik definitivni konsum, za katerega se naposled pokaže, da je bil čisto "neproduktiven". Faktično bomo tudi odkrili, da trgovina med dealers in consumers večinoma naposled ne uspe zaradi trgovine med dealers in dealers. Kriza nastopi vedno najprej pri prvi, pogosto seveda potem, ko so omejene sile konsumpcije že priskrbljene, pogosto pa samo, če naraste ponudba čez dozdevno cenitev (npr. pri špekulaciji z žitom).

Četrtrič. Hiperprodukcije ni mogoče zvesti izključno na neso-razmerno produkcijo, ampak na razmerje med razredom kapitalistov in razredom delavcev.

3) Kar zadeva zdaj denar, ki nastopa v obeh različnih oblikah trgovine, currency¹ v pravi trgovini in currency v menjavi dohodkov za blaga, t.j., dele kapitala, ne zadošča, da ugotovimo ločitov med obema, gre tudi za njun odnos in vzajemno učinkovanje. Denar privatnikov, konsumentov, prvič, vseh političnih in ideoloških stanov, drugič, zemljiških rentnikov, tretjič, t.im. kapitalistov (ne-industrijskih), državnih upnikov itd., celo delavcev (v saving-banks)², skratka prebitek dohodka netrgovinskih razredov prebivalstva nad njihovo dnevno porabo in nad delom denarja, za katerega menijo sami, da jim mora biti vselej na razpolago in ki ga imajo torej v rezervi pri sebi (hoarden)³, ta prebitek tvori poglavitni vir depozitov, ki sami zopet tvorijo poglavitni temelj trgovskega denarja. Transferji, kreditne operacije, skratka, vse denarno gibanje znotraj tega trgovskega sveta sloni na depozitih prebivalstva, ki povečini ni trgovsko. V xxxx nezaupanja jih trgovini odtegnejo. Kapital postane neporoduktiven, vtem ko se sredstva za razpolaganje z njim v hands razredov, ki vodijo produkcijo, zdaj nenadoma zničijo. Po drugi strani se zmanjša s tem, da rabijo ti razredi za svoje medsebojne transakcije denar, bankir pa epicieru⁴ in tovarnarju ne posoja več denarja, skupaj z dohodkom tudi currency v rokah samih konsumentov in tako prodre tožba o pomanjkanju denarja iz trgovskega sveta v svet konsumentov. 4) Napačno je reči, da je v obdobjih krize kredit, ki ga je premalo, vse, currency pa nič. Iz zgoraj

¹ denar, gotovina

² hranilnicah

³ kopičijo (angl. hoard)

⁴ špecerist

navedenega razloga se razume samo po sebi, da je v takšnih obdobjih currency glede na amount¹ največja, ker je pač po eni strani njena hitrost upadla, drugič, ker množica transakcij terja gotovinski denar tam, kjer prej ni bil potreben. A ravno zato izstopi velika razlika med amount of money² in med vrednostjo transactions, ki so opravljene s sorazmerno nizkim zneskom currency. Faktično torej manjka currency ne pa kapital. Kapital je razvrednoten in je nerazvrednotljiv. Toda kaj pomeni tu nerazvrednotljiv? Ni ga mogoče preobraziti v currency, prav v zamenljivosti pa je njegova vrednost. A kljub temu kapital obstaja. Zadeva se kaže v glavnem v nediskontiranju menic, tudi tistih, ki slonijo na bona fide transactions³. Menica je trgovski denar, vrednost reprezentira trgovske kapitalije. Convertibility bankovcev za zlato še najmanj pomembna, failure⁴ bankovcev samo otežkoča trgovske krize. Dejanska težava je inconvertibility blaga, tj. dejanskega kapitala, za zlato in bankovce, zaradi česar fenomeni 1793 in 1825 in 1847/6/, ko je tam, kjer je obstajal dejanski kapital, bilo mogoče od pomoči z izdajanjem exchequerbills⁵ in notes. Prav tako ne moremo trditi, da so bili ti deals in notes kapital. Bili so zgolj currency. Krize ni bilo konec, prenehala pa je denarna kriza. Convertibility bankovcev ima zato kot ozadje convertibility securities⁶ ne samo v bančnem poslu, pač pa tudi v trgovini. Toda celo securities, ki veljajo po svoji naravi za convertible government securities⁷ in shortbills⁸, prenehajo biti konvertibilni. Navidez tu sploh ne gre za blaga. Pač pa za convertibility vrednostnih znakov, ki blaga reprezentirajo. Blaga prenehajo

1 znesek

2 denarni znesek

3 transakcije na up

4 pomanjkanje

5 državne obveznice, papirji zakladnice

6 vrednostnih papirjev

7 kratkoročna menica

8 posojilo

biti denar, niso konvertibilna za denar. To hibo pripisujejo seveda denarnemu sistemu, kakšni njegovi posebni obliki. Sloni na eksistenci denarnega sistema, tako kot sloni ta sistem na zdajšnjem načinu produkcije. Convertibility //50/ bankovcev za zlato pa je naposled nujna, ker je nujna convertibility blaga za denar, tj. ker imajo blaga menjalno vrednost, ki ima nujno posebno eksistenco in se razlikuje od blag, tj. ker sploh poteka sistem privatne menjave. Depreciacija denarja in depreciacija blag sta faktično celo v obratnem sorazmerju. A bankovci lahko deprecirajo glede na denar samo zato, ker deprecirajo blaga glede na bankovce. Kaj sploh pomeni depreciacija bankovcev? Da mora biti sleherni trenutek mogoče spremeniti blaga, tj. njihovo vrednost v zlato in srebro, tako da ostane vsak vmesni člen med blagom in zlatom ali vsak substitut zgolj substitut in zato gratis. Poglavitno vprašanje je torej vedno inconvertibility blaga, samega kapitala. Če pravijo nekateri: ne manjka denar, manjka kapital, je to bedarija. Currency ni pomembna¹. Prav tu gre namreč za razliko med kapitalom, tj. blagom in denarjem; gre za to, da prvo ne vodi nujno s seboj v trgovski svet drugega kot svojega zastopnika, kot svoje cene, da preneha biti denar, da ne more več cirkulirati, biti vrednost. In smešno je, če tam, kjer se kaže kapital kot postranska zadeva, prikazujemo kot postransko zadevo denar. Po drugi plati pa je nesmisel druge strani še večji. Priznavajo inconvertibility kapitala in se moquent de la convertibilité de notes². Vendar pa hočejo to ukiniti s to ali ono pregnanostjo in modifikacijo pri denarnem sistemu. Kot da ne bi bila v bivanju slehernega poljubnega denarnega sistema že vsebovana inconvertibility kapitala, da, kot da ne bi bila že vsebovana v bivanju produktov v podobi kapitala. Če hočemo to spremeniti, na tej osnovi, tedaj oropamo denar lastnosti biti denar, ne da bi dali kapitalu lastnost, da je vselej zamenljiv in to za

¹ Die currency ist gleichgültig.

² se norčujejo iz konvertibilnosti bankovcev

fair price¹. V bivanju denarnega sistema ni dana samo možnost, pač pa že dejanskost ločitve, in bivanje sistema dokazuje, da je neuvrednotljivost kapitala, ravno zato ker se sklada z denarjem, dana že s kapitalom, torej s celotno organizacijo produkcije. Vendar pa je ravno tako napačno, če rečemo, da je ta pritisk na denarni trg povzročila samo kreditna goljufija. Denar kot tak sam zopet pogojuje kreditni sistem. Oziroma, oba ustvarja isti vzrok. Birminghamci¹⁷ so seveda osli, neugodnosti denarja hočejo odpraviti tako, da delajo veliko denarja, da deprecirajo standard denarja. Tudi Proudhon, Gray itd. so osli, ki hočejo ohraniti denar, a tako, da naj ne bi imel lastnosti denarja. Ker postane na denarnem trgu celotna kriza očitna, ker se v celoti povrne meščanska produkcija, kot simp-tomi, ki pa seveda akcidentalno zopet postanejo vzroki, ni nič bolj preprosto kot hotenje omejeñih; na meščanskih tleh ostajajočih reformatorjev, da bi reformirali denar. Ločitev med produktom in njegovo zamenljivostjo obdržijo tako, da obdržijo vrednost in privatno menjavo. Toda znak te ločitve hočejo prirediti tako, da izraža identiteto.

5) Absolutno preprosti, tj. vrli nevedni demokrati, poznajo denar zgolj v trgovini med dealers in consumers. Sfera, v kateri se dogajajo kolizije, denarna kriza in velike denarne transakcije, so jim zato neznané. Zadeva se zato tem preprostem prikazuje tako, kot se jim prikazuje vse, torej prav tako preprosto in nedolžno, kot so sami. V tej trgovini med dealers in consumers vidijo poštenjakarsko menjavo vrednosti za vrednosti, v kateri prejme svoboda posamičnih individuov svojo najvišjo praktično potrditev. O razrednem nasprotju v tej menjavi ni govora. Trgovec stopa nasproti drugemu, moneyed individuum stopa nasproti drugemu. Da mora biti vsak individuum moneyed, da bi lahko stopil v konsumpcijsko trgovino, tj. da bi lahko živel, je seveda predpostavka, ki je dana sama po sebi s tem, da mora vsak individuum delati in pustiti

¹ pošteno ceno

svoji zmožnosti //51/, da učinkuje, kot pravi Stirner^{/8/}. Najprej gre za historično dejstvo, ki ga ne more nihče tajiti, da je bil v vseh dosedanjih družbenih ureditvah, slonečih na razliki in nasprotju kast, plemen, stanov, razredov itd., denar bistvena ingrediens¹ te organizacije, denarni sistem pa vsakič njen propad in njen razcvet. Naloga dokazati, da slo- ni denarni sistem na razrednem nasprotju, bi torej ne pripa- dala nam, pač pa bi morali preprosteži dokazati, da je denar- ni sistem, vsemu dosedanjemu zgodovinskemu izkustvu navkljub, smiseln tudi brez razrednega nasprotja, da je ta člen vse dosedanje družbene ureditve sposoben živeti dalje v stanju, ki zanika vse dosedanje družbene ureditve. A postaviti takšno nalogo absolutnim preprostežem bi bilo vse preveč preprosto. Z vsemi opravijo s pomočjo enostavnih zlogov. V tem je nji- hova specifična veličina. Denarni sistem in ves zdajšnji sis- tem je v njihovih očeh tako vrl, tako neumen, kot so sami.

Toda postavimo se zopet v sredo njihove priljubljene trade med consumers in dealers. Prek nje ne vidijo ne na stran, ne naprej, ne nazaj.

Kaj je tisto, s čimer svobodni individui nakupujejo pri epicieru? Ekvivalent ali vrednostni znak njihovega dohodka. Delavec menja pri epicieru, pri čevljarju, pri mesar- ju, pri peku etc. delovno mezdo, tovarnar profit, kapita- list obresti, zemljiški lastnik rento, preobraženo v zlato in srebro in bankovce. In kaj zamenjuje čevljar, epicier itd. za udenarjeno² delovno mezdo, zemljiško rento, profit, obresti? Svoj kapital. V tem dejanju ga nadomešča, repro- ducira in povečuje.

V tem navidez tako enostavnem dejanju izstopijo torej prvič, vsa razredna razmerja, so predpostavljene, razred mezdnih delavcev, zemljiških lastnikov, industrijskih, ne-

¹ sestavina

² vergeldet

industrijskih kapitalistov. Po drugi strani in v prvi vrsti pa je predpostavljena eksistenca določenih družbenih razmerij, kar daje bogastvu značaj kapitala, kapital pa ločuje od dohodkov. Enostavnost izginja z udenarjenjem.

In da dobi delavec svojo mezdo izplačano v denarju, tako kot dobi zemljiški lastnik svojo rento in tovarnar svoj profit, ne pa v naturalni preskrbi, v naturalnih dajatvah in v barter, vse to samo pokaže, da predpostavlja denarni sistem visok razvoj in večje razvezanje in ločitev razredov kot odsotnost denarnega sistema, preddenarne družbene stopnje¹. Brez denarja ni mezdnega dela, zato tudi ni profita in obresti v drugih oblikah, zato tudi nobene zemljiške rente, ki je samo del profita.

Seveda pa dohodku v obliki denarja, zlata, srebra ali bankovcev ni več videti, da pripada individuu samo kot pripadajočemu določenemu razredu, kot razrednemu individuu, razen če denarja ni priberačil ali ukradel, če ga torej navsezadnje le ni izmaknil takšnemu dohodku, zastopajoč tako razredni individuum na rather² nasilen način. Pozlatitev ali posrebrnitvev zabriše razredni značaj in ga prebeli. Zato navidezna enakost - minus denar - v meščanski družbi. Zato po drugi strani dejanska v družbi, v kateri je denarni sistem docela razvit, dejanska meščanska enakost individuov, kolikor imajo denar, kakršenkoli že je vir dohodka. Ni več kot v antični družbi, kjer so privilegiranci lahko zamenjevali to ali ono, pač pa lahko vsi dobijo vse, vsak lahko opravi vsako spremeno snovi, odvisno od množine denarja, v katero se lahko preobrazi njegov dohodek, kurbe, znanost, protekcija, redi, služinčad, priliznjenci, vsi produkti menjave, enako dobri kot kava in sladkor in slaniki. Pri stanu je učinek individua, njegova spremena snovi, odvisen od določene delitve dela, ki ji je

¹ d. vorgeldlichen Gesellschaftsstufen

² precej

subsumiran. Pri razredu samo od občega menjalnega sredstva, ki si ga zna prilastiti. V prvem primeru stopa individuuum kot družbeno omejen subjekt v menjavo, ki je omejena z njegovim družbenim položajem. V drugem, kot lastnik občega menjalnega sredstva za vse, kar more družba dati za ta reprezentant vsega. V menjavi denarja za blaga, v tej trgovini med dealers in consumers, je tovarnar, če kupuje pri epicieru, prav tako consumer, kot je to njegov delavec, in sluga ima isto blago kot gospodar za isto denarno vrednost. V aktu te menjave torej odpade //52/ posebni značaj v denar preobraženega dohodka, in vsi razredni individui se zabrišejo in izginejo v kategoriji kupca, ki stopa tu nasproti prodajalcu. Zato iluzija, da v tem aktu nakupa in prodaje ne vidimo razrednega individua, pač pa nakupujočega individua nasploh, brez razrednega značaja.

Odmislimo zdaj najprej specifični značaj dohodka, ki se v denarju, v zlatu in srebru kaže prav tako malo, kot se kaže vonj urina v davku na javne hiše, o katerem je rimski cesar Hadrian dejal: non olet! Značaj se zopet prikaže v kvantiteti denarja, ki je na razpolago. V celoti vzeto je krog nakupov določen z značajem samega dohodka. Obseg in vrsto predmetov, ki jih kupuje največji razred consumers, delavci, opiše narava njihovega dohodka sama. Seveda pa lahko delavec, namesto da bi svojim otrokom kupoval meso in kruh, svojo mezdo zapije z žganjem, česar pri nautralnem plačilu ne more. Njegova osebna svoboda je v toliko povečana, tj. gospostvu žganja je dano večje torišče. Po drugi strani lahko delavski razred za to, kar prihrani čez nujna subsistenčna sredstva, kupi namesto mesa in kruha knjige in lectures in meetings. Ima boljše sredstvo, da si prilasti obče moči družbe, denimo, intelektualne. Kjer določa način dohodka še način samega pridobivanja, ne zgolj tako kot zdaj kvantiteta občega menjalnega medija, pač pa sama kvaliteta njegovega pridobivanja, so odnosi s katerimi se lahko poveže z družbo in si jih prilasti, neskončno bolj omejeni, družbeni organ za premeno snovi z materialnimi in duhovnimi produk-

cijami družbe pa je že vnaprej omejen na nek določen način in na neko določeno vsebino. Denar kot najvišji izraz razrednih nasprotij zato hkrati zabriše religiozne, stanovske, intelektualne in individualne razlike. Fevdalci so se zaman trudili, npr. proti bourgeois, da bi z zakoni o luksusu politično zajezili in zlomili to splošno izenačevalno moč denarja. Kvalitativna razredna razlika izginja tako v aktu trgovine med consumers in dealers v kvantitativni razliki, tistem več ali manj denarja, s katerim ukazuje kupec in znotraj istega razreda kvantitativna razlika kvalitativno. Tako velemeščani, srednjemeščani, malomeščani./

POJASNILA

/1/ V obdobju od septembra 1850 do avgusta 1853 je Marx napisal sklop 24 ekscerptnih zvezkov, ki jih je sam paginiral z rimskimi številkami od I do XXIV. Londonski ekscerptni zvezki, deloma so objavljeni v izdaji "Grundrisse" iz leta 1939 (ponatis Dietz Verlag, Berlin 1953, str. 765-839), predstavljajo poleg treh posamičnih zvezkov ("bullion. Das vollendete Geldsystem" /1851/, "References" /1854/, "Zitate. Geldwesen. Kreditsystem. Krisen" /1854/55/), poglavitni nasledek Marxovega izčrpnega preučevanja ekonomske literature in aktualnih gospodarskih dogajanj, ki ga je v letih 1857/58 začasno sklenilo sedem rokopisnih zvezkov t.im. "Očrtov kritike politične ekonomije".

Fragment "Reflection" se nahaja v zvezku VII, str. 48-52, nastal pa je verjetno marca 1851. Izdajatelj MEGA² ga povezujejo z Marxovim pismom Engelsu dne 2.4.1851:

"Sem tako daleč, da bom v 5 tednih gotov z vsem ekonomskim sranjem. Et cela fait, bom doma izdelal ekonomijo in se bom v muzeju vrgel na kako drugo znanost. Ca commence à m'ennuyer. Au fond ta znanost ni več napredovala od A. Smitha in D. Ricarda, ne glede na to, koliko se je zgodilo v posameznih raziskavah, pogosto hiperdelikatnih" (iz izdaje Marxove in Engelsove korespondence, ki jo pripravlja Cankarjeva založba; prev. Doris Debenjakova).

Medtem ko je zvezek "bullion. Dovršeni denarni sistem" zasnovan v prvi vrsti kot sistemizirajoče komentiranje denarnoteoretskih izvlečkov iz ekscerptnih zvezkov štiridesetih let in iz londonskih ekscerptnih zvezkov (do sredine zvezka VI), ne razvija pa še lastne koncepcije, velja fragment "Reflection" za Marxov prvi samostojni sistematični osnutek kritike politične ekonomije oz. za prehod iz preiskovanja materiala k posplošitvam, ki dojemajo elemente notranje povezanosti v mehanizmu njihovega delovanja (cf. F. E. Schrader, *Restoration und Revolution. Die Vorarbeiten zum "Kapital" von Karl Marx*

in seinen Studienheften 1850-1858, Hildesheim 1980; W. S. Wygodski, Zum Manuskript "Reflection" von Karl Marx in Heft VII der Londoner Exzerpte, v: ... unserer Partei einen Sieg erringen, Berlin 1978).

Odlomek "Reflection" je bil v nemščini prvič objavljen v Einheit, št. 5, Berlin 1977 - z močnimi redakcijskimi posegi, kakor opozarja Schrader. Tudi objava besedila v MEGA² I/10 po njegovem še ne dosega potrebne znanstvene korektnosti.

/2/ Pojem "dealers" je Marx prevzel od Adama Smitha. Marx navaja v "Teorijah o presežni vrednosti", da francoski izdajatelj Smitha, Germain Garnier, "erklärt, dass er unter dealers hier versteht tous marchands, manufacturiers, gens de métier etc; en un mot, tous les agens du commerce et de l'industrie d'un pays". /... pojasnjuje, da razume tu z dealers vse trgovce, manufakturiste, obrtnike itd; z eno besedo, vse zastopnike trgovine in industrije neke dežele"/ (cf. MEGA² II. 3.2. str. 416).

/3/ Adam Smith: An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations /Razprava o bistvu in vzrokih bogastva narodov/. Marx je ekscerptiral spomladi 1844 v Parizu francosko izdajo tega dela (Recherches sur la nature et causes de la richesse des nations). Smithovo glavno delo je znova ekscerptiral marca in aprila 1851, tokrat po angleški izdaji: zv. 1-4, London 1835-1839. Smithova izvajanja, na katera je mislil Marx, se nahajajo v drugem zvezku, drugo poglavje.

Thomas Tooke: An inquiry into the currency principle; the connection of currency with prices, and the expediency of a separation of issue from banking /Raziskava načel denarnega sistema; povezava med denarjem in cenami in primernost ločitve izdajanja denarja od bančništva/. 2. izd., London 1844, str. 34-36.

"Bullion committee" je bil ustanovljen 1810, da bi raziskal politiko Angleške banke glede na razmerje med zlatimi palicami in bankovci. Marx je ekscerptiral poročilo o dejavnosti tega odbora v zvezku VII: (Report, together with minutes of evidence, and accounts, from the select committee appointed to inquiry

into the cause of the high price of bullion. Ordered by the House of Commons to be printed 8 June 1810. London 1810).

/Poročilo z zapisniki pričanj in mnenji preiskovalnega odbora imenovanega za preiskavo vzroka visoke cene bulliona. Tiskanje odredil Spodnji dom 8. junija 1810. London 1810./

Prav tako je ekscerptiral tudi del razprave, ki je sledila objavi tega poročila: Charles Bosanquet: Practical observations on the Report of the Bullion Committee. London 1810 /Stvarna opažanja o Poročilu Bullion odbora. London 1810/; David Ricardo: The high price of bullion a proof of the depreciation of bank notes /Visoka cena bulliona kot dokaz depreciacije bankovcev/ 4. izd., London 1811; isti: Reply to Mr. Bosanquets Practical observations on the Report of the Bullion committee /Odgovor na g. Bosanquetova Stvarna opažanja o Poročilu Bullion odbora/ London 1811.

/4/ Sismondijevo delo: Nouveaux principes d'économie politique, ou de la richesse dans ses rapports avec le population /Nova načela politične ekonomije ali o bogastvu v njegovem odnosu do populacije/ 2. izd., 1. in 2. del, Paris 1827, je Marx ekscerptiral med 1844 in 1847. Ekscerptni zvezek ni ohranjen.

/5/ Angleška Vzhodnoindijska trgovska družba je bila ustanovljena l. 1600 in razpuščena 1858.

/6/ Marx misli na gospodarske krize l. 1793, 1828 in 1847 v Angliji.

/7/ Z "birgminhamci" označuje Marx t.im. birminghamsko šolo, ki jo je osnoval birminghamski bankir Thomas Attwood. Pogledi te ekonomske smeri so prikazani v nizu pisem naslovljenih na "Midland Counties Herald", v knjižni obliki so izšli z naslovom "The Currency Principle. The Gemini Letters", London 1844 (avtorja: Thomas Barber Wright in John Harlow). Zastopnikà birminghamske šole sta bila tudi Spooner in brat Thomasa Attwooda Matthias. Zastopali so nauk o idealni denarni meri, denar pa so obravnavali zgolj kot računsko ime. Na osnovi te teorije so predlagali projekt o znižanju zlate vsebine funt-šterlinga.

Projekt je bil označen kot "projekt mali šiling", smeri same pa se je prijelo ime "little shilling men". Praktični predlogi birminghamske šole so temeljili na teoriji "currency principle", ki jo je razvil Thomas Attwood; gre za kvantitativno teorijo denarja, po kateri je cena blaga določena z množino v obtoku nahajajočega se denarja. Poskusi angleške vlade, da bi se oprla na to teorijo (zakon o bankah iz l. 1844), se delgoročno niso obnesli.

Marx je večkrat obravnaval nazore birminghamske šole, ki so jih ti nazori sprožili. Razen v ekscerptnem zvezku III (november 1850), omenja birminghamsko šolo še v Orisih za kritiko politične ekonomije, v: "H kritiki politične ekonomije" in v l. in 3. knjigi "Kapitala".

/8/ Max Stirner: Der Einzige und sein Eigenthum /Edini in njegova lastnina/ Leipzig 1845, str. 353. "Lasst Euer Vermögen wirken, nehmt Euch zusammen, und es wird an Geld, an Euerem Gelde, dem Gelde Eueres Gepräges, nicht fehlen..." /Dajte, naj učinkuje premoženje, potrudite se in ne bo manjkalo denarja, vašega denarja, denarja po vaši podobi..."/. Gl. tudi Karl Marx, Friedrich Engels, "Nemška ideologija", III, l. Novi testament: "Jaz", 5. III, 3. Denar; v: MEID II, str. 261.